

CZYSTY (1347) ai

czysty (1325), **czyst** (22) [w tym: do czysta (6)]; *czyst KlonFlis*; *czysty* : *czyst OpecŻyw* (47 : 1), *LibMal* (6 : 1), *RejKup* (18 : 1), *MurzNT* (3 : 1), (20 : 1), *BibRadz* (44 : 1), *RejPos* (22 : 1), *BudBib* (26 : 1), *KochPs* (3 : 1), *SkarŻyw* (80 : 1), *ArtKanc* (42 : 1), *GrabowSet* (14 : 1), *WujNT* (64 : 3).

comp i sup (20 + 87) -czystszy (86), -czysty (1) *PatKaz II. sup* nã- (48), nãj- (39); nã- *BierRaj*, *OpecŻyw* (3), *PatKaz III*, *FalZioł* (3), *LibLeg*, *HistAl*, *GliczKsiąż*, *BibRadz*, *BielKron* (2), *RejPosWiecz*³, *BiałKat* (2), *RejZwierc*, *WujJud*, *CzechEp*, *LatHar* (2), *WujNT*; nãj- *GrabowSet*; nã- : nãj- *PatKaz I* (5 : 1), *PatKaz II* (14 : 30), *Leop* (4 : 5), *Mącz* (1 : 1), *GórnDworz* (1 : 1); ~ nã- (23), n(a) (25); nãj- (8), n(a)j- (31).

sg m N czysty, czystszy, nãczystszy (129), *czyst* (16); (*attrib*) *czysty* (94); (*praed*) *czysty* (35), *czyst* (16); *czysty PatKaz II*, *FalZioł* (2), *HistAl*, *GliczKsiąż* (2), *KrowObr*, *Leop* (3), *BielKron* (3), *SienLek*, *RejPosWiecz*², *RejZwiercTrzec*, *BudNT*, *ModrzBaz*, *CzechEp* (2), *WerKaz*, *SkarKaz*; *czyst OpecŻyw*, *LibMal*, *MurzNT*, *LubPs*, *BibRadz*, *RejPos*, *ArtKanc*, *GrabowSet*, *KlonFlis*; *czysty* : *czyst RejKup* (1 : 1), *BudBib* (2 : 1), *KochPs* (1 : 1), *SkarŻyw* (2 : 1), *WujNT* (3 : 3). ◊ *G* czystégo, naczysts(e)go (46); -égo (6), -(e)go (40). ◊ *D* czyst(e)mu (2). ◊ *A* czyst(e)go, naczysts(e)go (8), *czysty* (32). ◊ *I* czystym, czystszym (50), *czyst(e)m* (13); -ym *OpecŻyw*, *MiechGlab*, *KłosAlg*, *KrowObr* (2), *RejWiz*, *Leop* (2), *SienLek* (12), *GórnDworz* (2), *HistRzym*, *RejZwierc*, *WujJudConf*, *RejPosWstaw*, *MycPrz*, *ReszPrz* (2), *ArtKanc*, *OrzJan*, *LatHar* (2), *WujNT* (3), *SkarKaz* (2); -(e)m *Mącz*; -ym : -(e)m *FalZioł* (6 : 2), *GliczKsiąż* (1 : 3), *BibRadz* (2 : 3), *SkarŻyw* (3 : 4). ◊ *L* czystym, naczystszym (13), *czyst(e)m* (4); -ym *BierRaj*, *BibRadz* (2), *BielKron*, *Mącz* (3), *SienLek*, *HistRzym*, *CzechRozm*, *SkarŻyw* (2); -(e)m *PatKaz* (2), *RejKup*; -ym : -(e)m *FalZioł* (1 : 1). ◊ *V* czysty (4). ◊ *f N* czystã, czystsã, nãczystsã (104); -ã (64) [w tym 3 r. błędne znakowanie], -(a) (40). ◊ *G* czystéj, naczysts(e)j (129), *czystyj* *MurzHist* (2), *czysté OpecŻyw* (7); -éj (5), -ej (1), -(e)j (123); -éj *KochFr*, *PudłFr*, *SiebRozmyśl*, *też SienLek* (2); -ej *BiałKat*. ◊ *D* czyst(e)j, n(a)czysts(e)j (5). ◊ *A* czystã, nãczystsã (72) [w tym: -am (1)]. ◊ *I* czystã, nãczystsã (71) [w tym: -a (2)]. ◊ *L* czystéj, nãczystszej (17); -éj (2), -(e)j (15). ◊ *V* czystã, nãczystsã (11); -ã (7), -(a) (4). ◊ *n N* czysté, czystsze, nãczystsze (75); -é (1), -(e) (74). ◊ *G* czystégo, czystsze, nãczystsze (143); -égo (5), -(e)go (138). ◊ *D* czyst(e)mu, naczysts(e)mu (8). ◊ *A* czysté, czysts(e), nãczystsze (79); -é (2), -(e) (77). ◊ *I* czystym, czystszym, naczystszym (46), *czystém*, nãczystsém (15); -ym *OpecŻyw* (3), *PatKaz III*, *KromRozm III*, *KrowObr* (2), *Leop* (2), *BibRadz*, *BielKron* (2), *SienLek* (2), *RejAp* (2), *HistRzym* (2), *KuczbKat* (3), *RejZwierc*, *BudBib* (4), *BudNT*, *KarnNap*, *KochOdpr*, *SkarŻyw*, *WerGość*, *GrabowSet*, *LatHar* (5), *WujNT* (2), *GosłCast*; -ém *PatKaz II* (5), *TarDuch*, *FalZioł* (2), *RejPs* (3), *RejKup* (2), *KochFr*; -ym : -(e)m *LubPs* (6 : 1); ~ -ém (1), -(e)m (14). ◊ *L* czystym, naczystszym (21), *czyst(e)m*, nãczysts(e)m (13); -ym *PatKaz I*, *PatKaz III*, *BielŻyw*, *BielKron* (3), *SienLek* (2), *RejPos*, *BudBib*, *CzechEp*, *ArtKanc*, *WujNT* (2), *GosłCast*; -(e)m *OpecŻyw*, *HistJóz* (2), *HistRzym*; -ym : -(e)m *PatKaz II* (4 : 7), *FalZioł* (1 : 1), *SkarŻyw* (1 : 1). ◊ *pl n m pers* czyści, czystszy, nãczystszy (37), *czysty* (1) *PatKaz III. subst* *czysté*, *czystsze*, nãczystsze (47); -é (3), -(e) (44). ◊ *G* czystych, nãczystszych (49). ◊ *D* czystym (7) *KromRozm I*, *KromRozm II*, *KrowObr*, *WujJud*, *WujJudConf*, *WujNT* (2); *czyst(e)m* (1) *SeklKat*. ◊ *A m pers* *czysté* (6) *OpecŻyw*, *PatKaz I*, *GliczKsiąż*, *KrowObr*, *BietSpr*, *CzechEp*; *czystych* (1) *GórnDworz*; ~ -é (1), -(e) (5). *m an*

czyst(e) (1). *subst* czysté, czystsze, nączystsze (22); -é (1), -(e) (21). $\diamond$ *I m* czystymi, czystszy (13), czystémi (9); -ymi *Leop, SienLek, GrzegŚm, WujJudConf, CzechRozm* (2), *WujNT* (5); -émi *RejPs, Leop, Mącz, ArtKanc* (2), *PowodPr*; -ymi : émi *MurzNT* (1 : 2), *GórnDworz* (1 : 1); ~ -émi : emi *MurzNT* (1 : 1), -(e)mi (7). *n* czystymi (1) *BibRadz*, czyst(e)mi (2) *FalZioł, Mącz*. $\diamond$ *L* czystych (6). $\diamond$ *V subst* czyst(e) (2). $\diamond$ *G sg n skostn* do czysta (6).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

I. W funkcji podstawowej (1341) :

1. Wolny od brudu, oczyszczony, bez plam, schludny; lśniący, błyszczący; biały; *purus Calag, Calep, Cn; lautus, mundus Mącz, Cn; permundus, putus Calep, Cn; illimis, nitidus, tersus Mącz; elegans, sincerus Cn* (115) : *BierEz N2; PatKaz III* 121v, 153v; *TarDuch C7*; Piwo aby do czyfitych á nie wftęchłych beczek było lano. *FalZioł V* 64v, II 3b, 21a, III 42a, IV 29d, V 63v (28); *widział Pitagoras iednego w cziłtim vbraniu á on mowił rzeczy nie poczeńe á grube BielŻyw* 32, 32; *HistAl Lv; GliczKsiąż N6v; RejWiz* 46v; bym też był omyty y łniezną wodą/ y łnęłyby łie iáko naczyfithże [velut mundissimae] ręce moię: Przedłie ty mnie [!] w łmrodziech ponorzył *Leop Iob* 9/30, *Hebr* 10/22; A Iozef wźiawłzy ciáło/ vwinał ie w czyfite prześcierádło [in sindone munda]. *BibRadz Matth* 27/59, 2.Par 13/11; *BielKron* 50, 148v, 267v, 434v, 456; Nitidus, Łłzczałey/ Czifity/ Swieçalny łie od wytárcia á chędogoścy. *Mącz* 247d, 185d, [194]a, 236d, 437a, 449d; Co mamy nápełniáć/ toć ma być prózne/ áby w czyfitym gárcnu czyfite łye wárzyło *SienLek* 12v, 6v, 11v, 12, 34, 73 (12); *RejAp* 158; *HistRzym* 111; *KochMon* 28; á ftárodawny śiadł/ ktorego odzienie (było) iáko śnieg białe/ włofy też głowy iego iáko wełná czyfita [sicut lana pura] *BudBib Dan* 7/9, *Zach* 3/5, 5; *HistHel Bv; BudNT Apoc* 15/6; *Oczko* 26 [2 r.]; *Calag* 395a; *SkarŻyw* 89; *Calep* 786a, 877b, 879a; *LatHar* 702; A Iofeph wźiawłzy ciáło/ vwinał ie w czyfite prześcierádło: y położył ie w nowym grobie łwoim *WujNT Matth* 27/59, s. 122 [4 r.], Yyyyyy; Zęby bieluchne będą/ tylko ie piałcyftą/ Ołłá trzebá zráná trzeć/ záá myć wodą czyfita. *PaxLiz D2v*.

W charakterystycznym połączeniu: czysta woda (37).

Wyrażenia: »czysta chust(k)a« [szyk 7 : 1] (8): iedno z wierzchu ranę zakrić czyfita chuftą *FalZioł V* 111, II 19c, 23v, IV 50b, V 65v, 91v, 94; *SienLek* 190.

»czystszy niż śnieg« (1): *Názareyfcy iego czyfłtłzy [Mundi (marg) Mundiores (-) fuerunt Nazarei eius prae nive]* byli niż śnieg/ á bielłzy niż mleko *BibRadz Thren* 4/7.

Szeregi: »biały i (a) czysty« (3): *RejAp* 160v; A wołfká ktore wniebie łzły zá nim ná koniech białych/ vbráni wkment biały y czyfity [byssino albo et mundo]. *BudNT Apoc* 19/14; *WujNT Apoc* 19/14.

»czysty a jasny« (1): A dano iey ielt áby łie przydziałá łniánym płotnem rzyfitym [!] á iálnym *RejAp* 157v.

»czysty a ochędożny« (1): bo wždy rzeká iż czyfity á ochędożny człowiek w domu łwoim. *RejZwierc* 108.

»czysty i łwietny« (2): Y dano iey [małżonce Baranka] áby łię obleklá w biłior czyfity y łwietny [ut cooperiat se byssino splendenti et candido]. *WujNT Apoc* 19/8, *Apoc* 15/6.

»czyst i zdrow« (1): Bo rády z prędká nábáwią biegunki/ Támte fráfunki. A gdy cię łkarzą/ gdy ták będziefz zmyty/ [...] Y iuz z drugimi poiedziefz/ czyft y zdrow Gdzie Piekło kárczmá/ y Malborłki oftrow *KlonFlis* H.

W przen (6) : Ciało lepak ktoreby miało być czyftym przybytkiem ábo kościołem Ducha fwiętego/ bywa pomázano obzárftwem y piyańftwem. *RejPosWstaw* [110³]; Pháryzeufzu ślepy/ oczyść pierwey co ieft wewnątrz kubká y mify: áby y to co zewnątrz ieft/ czyftym [*mundum*] fię ftáło. *WujNT Matth* 23/26; Błogofłáwiony ktory czyftá záwždy/ mowi pífmó/ łuknię y łzátę fwoię noši. *SkarKaz* 638b.

Wyrażenie: »czystszy nad śnieżne białości« (1): W ten čás kroleństwo wáffe będye w tey zacności/ Czyftłffe á przezroczyftłffe nád śnyeżne byałości *LubPs* P5.

Szeregi: »biały i czysty« (1): Piotr pochodnia włytkiey ziemie/ biały y czyftý gołáb/ rzezwy Apołtoł/ y gorący w duchu *SkarŻyw* 595.

»czysty i polerowany« (1): Ale tá twa powłzechna łáfká/ Pánie wieczny/ [...] Choćiay rzeczy oświeca iednáko poddane/ Sáme promieni czyfte/ y polerowane, *SzarzRyt* B3.

»czysty i przezroczysty« (1): *LubPs* P5 cf »czystszy nad śnieżne białości«.

a. O chrzcie (5) :

Wyrażenie: »czysta woda« [*szyk* 3 : 2] (5): zbióre was s pogan [*mówi Pan Bóg*] á przywiode do zyemie wáłzey/ y wyleię na was wodę czyftá. *BielKron* 96; Iż przydzie čás iż iá wyleię na was wodę czyftá á będyecie oczyszcieni od włzego pomázania wáłzego. *RejPos* 153v; *NiemObr* 84; przyftápmysz [...] w zupełności wiáry/ máiąc łercá pokropieniem oczyszcione od łumnienia złego/ y ciało omyte czyftá wodá [*aqua munda*] *WujNT Hebr* 10/22, s. 12.

2. Przezroczystry, przejrzysty; nie zmacony, klarowny, nie zamglony; niedostrzegalny, niewidoczny; jasny; limpidus, liquidus, lueulentus, perspicuus *Mącz* (44) : TEn kamień ieft barwy zieloney/ iakoby niebo iáfney/ á ieft przezrzyftý/ na kftáft naczyftłżego Lazuru. *FalZioł* IV 57e; *GlabGad* C7v; Więć lepu na gáłáfkach náwiwfy náftáwia/ Aby drudzy wiáznęli/ chytrze tho przypráwia. Około krzow rozbije z onych czyftych nići/ Zyelono sfárbowawfy/ ná traweczce fieći. *RejWiz* 103v; á fámo lepak miáfto ze złotá czyftego/ podobnego łkłu czyftemu *Leop Apoc* 21/18; *BibRadz Apoc* 22/1; Camino luculento utendum, Muśi fie przy kominie przy czyftym ogniu fiádadć. *Mącz* 20Ia, 5c, [194]a, 195b, 202a, 378a (10); á dawfy [*mistrz*] iemu w ręce czyfte rzciádło/ rzekł iemu: Pátrzay w to rzciádło/ á wyřzřifz dziwne rzeczy. *HistRzym* 55; *BudNT Apoc* 21/18; *SkarŻyw* 118; Tegoż mi fie tráfiłá dnia czyftá pogodá *BielSen* 6; Lody zefzly/ á po czyftéy wodzie Idá ftátki *KochPieś* 3; *PudłFr* 73; *WujNT* 885, *Apoc* 21/18, 22 *marg*; Widząc błonie zieloné/ y powietrze czyfté/ Y łłonce górnóswiętné/ [...] Dopieruczko tu chćiáłá [...] Widzieć świat *GosłCast* 23; Iák pánná w czyftym widzi źwierćiedle łwé łkázy/ Ták on teź nieprzepomni y namnieyřzéy zmázy. *GosłCast* 33; *WyprPl* A3v.

W charakterystycznych połączeniach: czysty(-a, -e) lazur, ogień (płomień) (3), oko (3), pogoda (5), powietrze (3), szkło (4), zwierciadło (rzciadło) (2).

Wyrażenia: »jako kryształ czysty« (2): Powietrze ono iáfne práwie przezroczyfte/ Przez namnieyřzey mákuły/ iáko Kryřłtał czyfte. *RejWiz* 179v, 151.

»czysty jako złoto« (1): Zpołnocy złoto przychodzi od Bogá [...] (*marg*) To ieft/ pogodá czyftá iáko złoto. (-) *BudBib Iob* 37/22 *marg*.

»źródła czyste« (1): chwałę Pánu daycie; [...] Zródłá kryfztálne czyfte/ Wody wdzięcznie przeyrzyfte *GrabowSet X*.

Szeregi: »kryształowy (a. kryształny), czysty« (2): *GrabowSet X*; IEft opoká poświęcona/ [...] Z którey iálné przeźroczyfte Kryfztáłowé wody czyfte/ Szumém z góry wylatáią/ A w źródło piękne wpadáią. *GosłCast 21*.

»czysty, (jasny), (a) przeźroczysty« [szyk 2 : 2] (4): *RejWiz 151, 179v*; Abowiem fłyfzyfz iákie thám fą brany/ iż s pereł s czyftych z iálnych á s przeźroczyftych *RejAp 184v*; O moy miły brácie tocieś czyftego oká przeźroczyftego *RejZwierc 191*.

W przen (10): Ale mułim źródło czyfte mieć w ręku/ tho ieft piśmo fwięte/ y ine ktoreby mogło w nas zbudowác dobre vczynki *HistRzym 57*; Bo czyfte fą/ iáko náucza Abakuk Prorok/ oczy Pána Bogá náfzego/ á ná niepráwość poglądác nie może. *LatHar 119*; Tobie Cheruby krzyczą/ święty/ [...] Tobie Seraph miłości práwey płomień czyfty/ A twey chwały dwor znaczy [= *okazuje*] Firmáment ognińty. *SzarzRyt B2v*.

Wyrażenia: »jako kryształ czysty« (1): Sláhectwo ma być iáko Kryfztál czyfte *RejZwierc 219v*.

»czysta woda« [szyk 3 : 1] (4): á głębokie wody fą láfká y prawdá obietnic Páńskich/ ktore odwilzáią y ochładzáią fercá prágnące y wychłe/ á gdy fię lud wdawa zá wymysły ludzkimi tedy ná tenczás podeptuie nogámi pokármy fwe/ y wody czyfte mąci. *BibRadz I 436b marg*; náuk fię trzymaymy Kryfтуłowych/ [...] Wfák mamy czyftą wodę z źródł piśmá świętego *GrzegRóżn O2*; *SkarJedn 11, 25*.

»źródło czyste« (1):á nie głupié té twoie nátręty/ Ktorémi teraz robiłz/ gdy źródłá nowego Iákiéyfi wody prágniełz? nie widziłz wdzięcného Ktory śród zamku bieży płáwem przeźroczyftym? Tym fie ochłodzić możełz źródłem bárzo czyftym. *GosłCast 25*.

Szereg: »czysty a przeźroczysty« (1): A ták ty moy miły Krześcijánłki brácie/ [...] nie bądźze thym mołzczem ani tym lagrem/ ále fie vczyń czyftym á przeźroczyftym winem *RejZwierc [121]v*.

3. *Otwarty, pusty, próżny, goły, nie zarośnięty (o przestrzeni); vacuus Mącz (4)*: Ziemiá/ kráýiná która nie wyfpa yeft/ ále cziftą równią w polách. *Mącz 447a*; *Vacuus, Próżny/ czyfty. Mącz 472b*.

Wyrażenie: »czyste błonie« (2): Cefarz [...] kazał iedno drzewo wyfokie ná czyftym błoniu ná gránicy wkopác coby ie zdáleká widác *BielKron 414, 275*.

4. *Zawierający składniki sobie tylko właściwe, bez obcych domieszek, bez skaz, zniekształceń itp.; niezmiessany, niezepsuty, nienaruszony, bez szwanku, zdrowy; prawdziwy, rzetelny, szczery, niesfalszowany; prawidłowy, regularny; poprawny\ zrozumiały, pewny, cały, całkowity, zupełny, pełny; sincerus Mącz, Cn; probatus BartBydg; candidus, lueulentus, purus, putus Mącz (326)* :

A. *W sensie fizycznym (232)*: *BierEz N3*; *OpecŻyw 20v, 147v*; *PatKaz III 91v*; wezmćye tzyftych pożytkow z zýemýe w wałze fedy a donýełcýe mężowi dáry *HistJóz C4v*; *BartBydg 123b*; Srebro w rozmaytich kraginach kopaia/ a nieiełth thak czyfty krułecz iako Złoty *FalZioł III 34d, I 113d, 115d, II 19d, 20c, V 63v (57)*; *March² Dv*; *KłosAlg Hv*; *LibLeg 10/61v*; *LudWieś B5*; *KrowObr 68, 228*; *RejWiz 40v*; *Leop Ex 30/35*; á Czáfzá srebrna co ważyłá fiedmdziefiat fykłow kościelnych/ ná ktorych było pełno mąki czyftey nágnietáney z oliwą *BibRadz Num 7/49, Ex 30/34, 35, Lev 23/13, 17, Num 7/37 (13)*; *BielKron 17v, 33v, 282v, 284, 284v*; *Mącz 308c, 333d, 503b*; Ale iefli chory/

ograżki niema/ może ieść miernie mięflo młode y ryby czyfte niefmodliwe *SienLek* 40, 3, 6 [3 r.], 6v, 7v [2 r.], 8 (56); *BielSat* N3; *BudBib Ex* 37/29; włożył rękę wzánádrze/ y zftawála fię trędowátą: zchował ią zá pázuchę/ y wnet czyftą iako pierwey wymował *SkarŻyw* 479; *BielSjem* 39; *GostGosp* 108 [2 r.]; *WujNT* 150 *marg*, *Apoc* 18/13.

W charakterystycznych połączeniach: czysty(-a, -e) *granice*, *kwadrat*, *mąka* (15), *miod* (37), *mleko* (4), *pismo*, *wino* (14), *ziarno* (3).

Wyrażenia: »kamienie czyste« = *szlachetny*, *drogocenny mineral* (1): *Zyemie* [!] z niego zákrywkę álic dofyć wżego/ *Złotá/ ftebrá/ pieniądze/ kámienia czyftego*. *RejWiz* 125v.

»czysta krew« [szyk 7 : 5] (12): *duchu fwięty/ twą fprawą* [...] *fynam bożęgo poczęła/ ij s czyfte* *krwie panieńkie iemu cialo dala* *OpecŻyw* 147, 9, 100v; *PatKaz II* 30v, 48v, 66v; *PatKaz III* 110; *FalZioł* [*7]v, V 63; *RejWiz* 117v; *SienLek* 4; *Pátrzyfz ná człowieczeńftwo fynaczká fwoięgo*: *Ktore on wźiał zczyftey* *krwie pánieńftwá twoięgo*. *SiebRozmysł* K4v.

»srebro czyste« [szyk 4 : 1] (5): *O Srebrze* 30 *mrć. ftebra* 6. *łot.* 3. *quint.* *niefie* 1. *mrć* 15. *łot.* 1. *quint* *czyftego* [*srebra*] *czyni* *KłosAlg* Hv, Hv [2 r.]; *RejKup* t8; *ktorych* [*książąt* *Jatwieskich*] *on* *potym ná okup wypuścił/ gdy każdy od liebie* 700. *grzywien* *ważonego* *czyftego á fzczerogo ftebrá* *záplácił* *StryjKron* 205.

»złoto czyste« [szyk 30 : 12] (42): *ZLotey* *barwy* *vrina*: *prawie iako* *czyfte* *złotho* *rumiane*: *taka* *ieft* *dóbra*. *FalZioł* V 5, II 17b, III 34a, V 62v, 70v; *KłosAlg* H2v; *Tedy wftąpił* *Alexander* *wępołek* *s Kandeolem* *do páłacu* *gdzie tám* *były* *łóżá* *s czyftego* *złotá fprawione* *HistAl* L6v, G3, H2, Lv, L4; *KrowObr* 27; *Spráwili thefz* *ze* *złotá* *nayczyftfego* [*ex auro purissimo*]/ *Mify/* [...] *w* *ktorych* *máią* *być* *ofiárowáne* *napoyne* *ofiáry*. *Leop Ex* 25/29, *Ex* 25/17, 24, 31, 36, 38 (10); *BibRadz* *Iob* 28/19; *Pozłóćicie* *ią* [*Arkę*] *złotem* *co* *naczyftfzym* *zwirzchu* *y* *wewnátrz* *BielKron* 33, 33, 33v; *RejAp* [183]; *HistRzym* 122v; *RejPos* 49; *BudBib Ex* 25/11, 17, 30/3, 37/22, 23 (8); *BudNT* *Apoc* 21/18; *StryjKron* 16; *WujNT* *Apoc* 21/18, 21, s. 888.

Szeregi: »czysty a gładki« (1): *y* *też* *ono* *dziecię* *czyftego á* *gładkiego* *ciała* *będzie/* *niemáiąc* *na* *fobie* *kroft* *FalZioł* V 86v.

»czysty a szczery« [szyk 1 : 1] (2): *StryjKron* 205; *poftánowił* [*św. Sylwester*] *áby* *korporały/* [...] *były* *z fzczerogo á* *czyftego* *płotná*. *WujNT* 122.

W przén (3) : *KromRozm III* O3v; *Vítawá* *álbo* *zakon* *Boży/* *ieft* *oná* *pńzenica* *tyftá/* *ktorą* *fam* *Pan* *wśiał* *mowiac*. *Niebędziefz* *zábijał* *KrowObr* 227v; *chcąc* *tedy* *Pan* *Bog* *záchować* *czyfte* *naśienie* *chwálcow* *fwoich* *y* *oczyścić* *kościół* *fwoy/* *oddzielił* *fobie* *Abráhámá* *y* *z* *złego* *towárzyftwá* *niezbożnych* *wywiodł* *SkarŻyw* [282].

a. *W funkcji rzeczownika* (*O pokarmach, napojach*) (7) : *A* *kto* *dobre* *dobrym* *roztwarza/* *rad* *fye* *czyftego* *nápija* *y* *ieftce* *powtarza*. *March*¹ A3; *March*³ V; *FalZioł* II 3a; *Pátrz* *ábyś* *niemiefzał* *wzóládku* *czyftego* *z* *nieczyftym*: *s* *kąd* *by* *miáło* *być* *fkáżenie* *fprawy* *przyrodzoney*. *SienLek* 12v, 16v, 17v [2 r.].

a. *Wolny, oswobodzony od czegoś; pozbawiony, nie posiadający, nie znający, nie doświadczający* *czegoś; nie obciążony czymś* [*od czego*] (4) : *Nalepzy* *wołk* *bywa* *trochę* *czyrwony* *czyfty* *od* *brudu* *FalZioł* IV 28a; *HistAl* L2 [2 r.].

W przeni [od czego] (1) : Przetofz Hiłzpáńfka/ y Włofká ziemiá/ od tego Luterfkiego kákolu/ do tąd czyfíta iefł *SkarŻyw* 374.

B. W sensie umysłowym (86) : Sirpień. [...] Dziecię ktore fie tego miefiacza narodzi/ aczkolwiek czyfłthego vmyfłu á fprofnego/ A wřakże nie płodne będzie. *FalZioł* V 48; Czyfłtegochmy to rozumu byli żakroili A czořz gdy tak w pańskiey woli rzecz przeyrzana była Aby nas nafza niecznota na fwcie zywiła *RejJóz* O8v; *RejKup* m3, p8v, t6, aa2v; A iż dzyatki młode/ bárzo czyfłtey fą pámyęci/ záprawdę dóbr a yeřt rzecz zá młodu one do fřzkoły dáć *GliczKsiqż* 17v, N8v; *LubPs* ee3v; BOcian ma czyfłty pokoy/ robaczki łápáiąc *RejZwierz* 125v, 100; *BibRadz* II 14v *margin*; Lubenter, Rad/ S chućiá s czyfłtaochotą. *Mqcz* 198a, 125b, 126b, 149a, 159a, [176]b (15); *GórnDworz* T2v; *HistRzym* 28; *KuczKat* 100; *ModrzBaz* 10v; Ták Ruři wiáre S. przáfná y czyfłtá tym kwáfem fłárym rozerwánia fřzátáńfkiego y nienawiři zákwařili *SkarJedn* 230; Páńfkie fłowá fą czyfłté/ y prózné przygány *KochPs* 17; Iż náđ fłowo Boże/ niemáfz nie zacnieyfřzego/ powáźnieyfřzego/ czyfłfřzego/ gruntownieyfřzego y pewnieyfřzego. *CzechEp* 111, 112, [3 r.], 139; *PudlFr* 25; *ArtKanc* K14v, Q3v; *GrabowSet* T3v, X2v; *WujNT* 300, 787; *SarnStat* 373.

W charakterystycznych połączeniach: czysty(-a, -e) chęć, chuć, forma, mowa, pamięć, pokoj (3), prawda (2), rozum (3), składacz, umysł, wiara; z czystą chucią (9), ochotą, wolą (3); z czystej ochoty.

Zwrot: »mówić czystą rzeczą« = *mówić biegle, poprawnie* (1): Kingá [...] fłkoro iá máć vrodziłá ięłá mówić czyfłthą rzeczą/ bądź pozdrowioná krolewno niebieřka *BielKron* 360.

Wyrażenia: »czyste baczenie« (2): ad animum etiam refertur. Sana mens Czyfłte baczenie/ dóbri rozum. *Mqcz* 367c; Sanus homo et sanae mentis homo, Czyfłtego baczenia. *Mqcz* 367c.

»czysta(y) łacina, łacinnik« (2 : 1): Candidus scriptor, Czyfłty łáćynnyk/ alias in quo non est obscuritas *Mqcz* 33b, 308a, 424b.

Szeregi: »czysty a jasny« (1): Luculentus scriptor, Czyfłty a yáłny ku wyrozumieniu skłádácz. *Mqcz* 201a.

»czysty i nienaruszony« (1): On chytry Wářz Dijabeł/ ktory w kořciele Świętym niechćiał ćierpieć/ tey náuki fwiętey/ tzyfłtey/ y nienáruřzoney Syná Bożego Páná Iezu Kryfłtá. *KrowObr* 71.

»czysty i niepokalany« (1): Nabożeńřtwo czyfłte y niepokaláne v Bogá y Oycá to iefł/ Náwiedzác řieroty y wdowy w vćifku ich *WujNT Iac* 1/27.

»(ani) czysty i (ani) prawdziwy« (2): O piřmie ř. iuż mi tu mówić nie trzebá/ bo [...] na nim cále przeřtawam/ iáko na řwiętym/ czyfłtym y prawdziwym *CzechEp* 339; A iefłli twoiá przyřięgá nie iefł [...] / ani czyfłta/ ani prawdziwa/ áby ćię Adonái zmázał mocą řwego Bořtwá *SarnStat* 265.

»czysty a szczyry« (1): Gdzyekolwiek tedy w kořcielech tá náuká czyfłta á fřczyra nálezyona bywa/ iáwna iefł rzecz że fą prawdziwe Apořtolřkie kořcioły. *RejPos Wstaw* [143³]v.

W przeni (5) : Ale gdy rovną wagę/ w řwycz řpráwcz wřtáwifřz/ Wierz mi iż czyfłty iármářk/ á tanie odpráwifřz. *RejZwierz* 111v.

Wyrażenia: »czysty grosz« = *rzeczywisty zysk* (1): Ano to czyfłty grořz czo ich kilka z niego vroćć może. *RejZwierz* 107v.

»czystszy nad perły i nad srebro« (1): Abowiem fłowá páńfkie czyfłfłře fą náđ perły y nad řrebro ná iáłnieyfłře *RejPs* 17v.

»czysty(-e) słuch, uszy« (1 : 1): A niepotrzebuiełz zá to żadnych ofiar/ ani żadnych obchodow/ tylko potrzebuiełz cyłtych [!] wśfu *RejPs* 60v; *Clarissime audire*, Mieć czisty a przełtrony słuch. *Mącz* 55d.

a. *Wolny, oswobodzony od czegoś; pozbawiony, nie posiadający, nie znający, nie doświadczający czegoś; nie obciążony czymś [od kogo, czego]* (23) : *LibMal* 1544/84v; *RejKup Kv*; *BielKron* 69v; iłz iáko tę łuknią moię od łpalenia ognia tego bronil/ ták mnie czyłtym od tey niewiáły zácbowáł. *SkarŻyw* 100? A4; *ArtKanc* L8v,T6; Przetoz óswiadczam łię wam dnia dżisiełzgego/ żećiem ia ielł czyłł ode krwie wśytłkich. *WujNT Act* 20/26; *SkarKaz* 351a.

Wyrażenia: »czysty od grzechu, plugawości grzechowych« (12 : 1) : *PatKaz I* 16, 18; Abych zá łáłką twą łwiętyá mógl od grzechu czyłł być *LubPs* N4; *BibRadz Tob* 3/16; *BielKron* 215; *HistRzym* 100v; *RejPos* 235; *KarnNap C*; *SkarŻyw* 317, 335; *GrabowSet Pv*; *WujNT* 310; *SkarKaz* 348b.

»jako kryształ czysty« (1): Słáłhćić ma być iáko łkło záwždy przełroczyłty/ A od káždery mákuły iáko Kryłłzał czyłty. *RejZwiercTrzec* Aaa2v.

Szereg: »prożny a czysty« (1): przetościè iuż wśytłcy prożni á czyłłci od wśytłkich grzechow *BielKron* 215.

b. *Istny, zupełnie podobny do kogoś lub czegoś, wierutny, jawny, oczywisty, notoryczny, skończony* (8) : wízakoż iednego znam, iáko mowią, Nader lotra czyłłtego porobnika, przechyrę *GlabGad P5*; Więć łie káždý rozłeży że czyłty woł z niego *RejWiz* 28v; Chociay łie płtrzy po wirzchu/ we wnątrż błazen czyłty. *RejWiz* 100v; Táłżeć y s tego páná czyłty Ófiel żywy. *RejWiz* 189, 102; Potkał drabá ná drodze/ czyłłtá łzubienicę. *RejFig Dd3*; Iáłne łłońce podczás gorácem záwádzi/ Częłto trzáłkący mroz/ człeká márnle zgládzi, E czyłte rołkołszy? a przędlię [!] łmákułią *WisznTr* 32; DEIANIRA nadobna téż mężá z óściłtá Miáłá brodą/ by z błotną owá łczotką czyłłtá. *PudłFr* 75.

5. *Bezgrzeszny, niewinny, nieskazitelny, niepokalany moralnie; szlachetny, prawy, cnotliwy, zacny; łwięty; castus* *Mącz*, *Calag*, *Calep*, *Onyimmaculatus*, *incontaminatus*, *internneratus*, *pudificus* *Mącz*; *pudicus* *Calag*; *abstiinens rebus veneris, integer, perinteger, purus* *Cn* (619) : *BierRaj* 20; Kto czyłł ielł/ niepotrzeba iemu iedno iłżby nogi wmył *OpecŻyw* 92, 2v, 92 [2 r.], 95, 189; *PatKaz I* 4, 12; *PatKaz II* 26, 36v [2r.], 40v, 42,43 (18); Mouy bog przełł yłayáłłá omyuayczye łyá czyłty bądzczye *PatKaz III* 144, 90v, 122, 144v, 153v; *HistJóz B3*; *RejPs* 25,64; *SeklKat Rv*; *RejKup n3v*; *HistAl G3v*, 15; *KromRozm I C3*; wy ielłtełłcie czyłłtemi dla mowy moięi/ ktorám wám powiełłziáł/ mielłzłkáicie wemnie a iá w was *MurzNT Ioann* 15/3, *Ioann* 13/10, 10, 11; *BielKom B8v*; Táł bárzo czylłci w tym byli Lákonowye albo Spártánowye/ że nie tylko łwe dzyecyć chcyeli dobrlemi być ludźmi/ ále y łáłieckye *GliczKsiąż E7*, B8, H2v; *LubPs T2v*, V2v; *KrowObr C4*, 141 v,148v, 163v, 228v; *Leop 1.Reg* 20/26, *Iob* 8/6, *Prov* 21/8, *Is* 1/16, *Ioann* 13/11 (8); Izali będeł czyłł z wágá niełpráwiedliwá [Nunquid purus ero inbilancibus impietatis]/ y z workiem fáłłzywych gwichtow? *BibRadz Mich* 6/11, *Prov* 21/8, *Sap* 3 arg, *Philipp* 4/8; *BielKron* 94, 168v, 306v; *Mącz* 203b, 439b, 442d; *HistRzym* 73; *RejPos* 181v, 266, 290v, 346v; Pan Kriłłtus/ [...] náde wśytłki ielł náłpráwiedliwłzy/ naczyłłłzy/ y ielł łam wśytłkich żywotem *RejPosWiecz*² 92; *BiałKat* 228v; *KuczbKat* 20; *WujJud* 204v; *WujJudConf* 204 [2 r.]; y niebiołá nie łá czyłłte przed oczymá iego. *BudBib Iob* 15/15, *Lev* 16/20, 30, *Iob* 14/4; *MycPrz I A2v*; *BudNT 1.Ioann* 3/3; *CzechRozm* 83v; *SkarŻyw* 71, 112, 113, 306, 312 (11); *CzechEp*

[404] [2 r.]; *ReszPrz* 88 [2 r.]; *ArtKanc* A4, A11v, A19v, E8 [2 r.], L20v (8); *GrabowSet* N3; *LatHar* 22, 586, 618, 628; *KořakSzczeřł* C4v; Lecz mądrość która ieřt z gory/ naprzod ieřtci czyřta: potym řpokoyna/ řkromna/ [...] nie řzacuiąca/ ani obłudna. *WujNT Iac* 3/17, s. 13, 93, *Ioann* 13/10, 10, 11 (16); *SiebRozmysł* [M]v; *PowodPr* 66; *SkarKaz* 42a, 347a.

czysty przed kim (2): żeby iákie kłáki/ ábo pázdziorká z nich do was nieprzylnęły: przez ktorebyřcie wy ieřcze przed Pánem czyřtymi być nie mogli. *CzechRozm* A7v; *KochPs* 10.

czysty w czym (1): O nacyřtřřcha w uyczynym zachouanyu od wřelkyego grzechu aboczym bog myal myecz ktobyę przyłácyenye *PatKaz II* 36v.

Zwrot: »być serca czystego; w sercu czysty« (16; 1): teř tym obfićiey dáwałř vřywać dobrotliwořci řwoiey ktorzy vřnawáiá ciebie y řpřawiedliwořci twoiey tym ktorzy řá řercá czyřtego. *RejPs* 53v, 16, 34v, 93, 107, 139v; Ktoby rzekł nie mam grzechu ieřtem w řercu czyřty/ řářřzná miářá y wagá kařdy ieřt nie iřty. *BielKom* Cv; *LubPs* 14v marg, R; Błogolławieni ři ktorzy řá czyřtego řercá [*beati mundo corde*]: ábowiem oni Bogá oglááiá. *Leop Matth* 5/8; *RejPos* 263v, 266 [2 r.], 332v; *RejZwierc* 140v; *CzechEp* 244; *ArtKanc* C3v.

Wyrażenia: »czyst(sz)y nad (niř) anjoły« (2 : 1): [*Maryja*] zwyczajnořczy czyřta řyá řtala nyřch anyely *PatKaz II* 22, 41, 81v.

»czysty Baranek« = *Chrystus* (1): Gdzie ty idzieř idá teř z tobá w řwym porzákdu/ Po twey drodze ná řwiećie czyřty nář Báránku *ArtKanc* O16.

»duch czysty« (3): vcřyń mię z Angioły twemi/ vcřeřnikiem chwały twey/ tu ná ziemi/ w Duchu czyřtym/ y nie pokalány m cieie *Skarřyw* 51; *ArtKanc* 13; *GrabowSet* V4v.

»czysta dusza« [szyk 8 : 5] (13): Był teř czyřte duře/ tzných a dořtoyných obyczaiow *Opecřyw* 5; *PatKaz I* 6V; *PatKaz II* 36v, 47v [3 r.]; *HistAl* L4v; á grzeřzny cřłowiek przez pokutę powřtanie/ á duřę czyřtá řobie weřmie *HistRzym* [89]v; *Skarřyw* 28, 341; *ZawJeřt* 32; *LatHar* 49, 628.

»czysta (a. naczystsza) matka« [szyk 4 : 3] (7): *PatKaz I* 10v, 18; *PatKaz II* 71v; *LibLeg* 6/77v; *Skarřyw* 113; *CzechEp* 220; ták wiele rázow bądř pozdrowioná z Synem twoim nacyřtřřza Mátko Boża *LatHar* 465.

»czysty miłovník« = *Chrystus* (1): w niebieř opuřciłá czyřtego miłovníká twe⁸⁰/ á w piekleř řzukáłá mierźionego řkařce twego? *LatHar* 150.

peryfr. »czysta myřł« [szyk 3 : 2] (5): o miłovníku czyřtych myřli/ ty wieř iřzem iá nigdy mégo řertza niepokáłalá *Opecřyw* 6; *BielKom* G4; *RejWiz* 62v; *RejPos* 4; Synu/ řpłodzony z nacyřtřřzey dźiewice/ [...] Pokoreę zátym/ miłóć y myřł czyřtá *Day GrabowSet* P.

teol. »ofiara, hostyja czysta« [szyk 13 : 1] (13 : 1): ofyářę czyřtá/ to yeřt mřřá/ [...] plugáwymi y řpřořtnymi gębami [...] mářá *KromRozm I* D4; *KromRozm II* 13; *KrowObr* 188v; ná kařdym mieyřcu Imieniowi memu Ofiářę czyřtá ofiářuiá *KuczbKat* 190; *WujJud* 237v, 238; *CzechEp* 193; ze dwunařćie Prorokow ieden Máláchiař/ ták mowi: [...] ná kařdym mieyřcu pořwiáćaiá y ofiářuiá imieniu moiemu ofiářę czyřtá [*offertur nomini meo oblatio munda Vulg Mal* 1/11]. *ReszPrz* 19, 18; *LatHar* 75; *WujNT* 319; *SkarKaz* 158a [2 r.], 158b.

teol. »czyste poczęcie; czysta w poczęciu« [szyk 34 : 4] (35; 3): *PatKaz I* 1v, 3v, 11v [2 r.], 12v, 14v (3); *panno day nam zrozumyecz o thwym chwalebne y nagyczyłtżem począczyu PatKaz II* 19, 19, 19v [2 r.], 21, 21v, 22 (30).

»czyste serce« [szyk 58 : 48] (106): *Błogollawieni czyłtego fertza/ bo onij boga oglądaią. OpecŻyw* 37, 6, 37, 42, 157; *PatKaz II* 40; *PatKaz III* 144v [2 r.]; *RejPs* 16v, 25 [2 r.], 75v, 116; *RejKup* k2, k3v, 12, v4v, cc3 (7); *KromRozm III* D5; *LubPs* F3v [2 r.], N3v, N4, S4v, X2v *marg*; *KrowObr* 69v, 173; *LeopPs* 50/12; *RejZwierc* 13; *BibRadz Ps* 50/14, 2. *Tim* 2/22; *RejAp* 8v; *HistRzym* 47v, 100v, 108v; *RejPos* 27v, 29, 32v, 153, 182 (7); *KuczbKat* 265; *RejZwierc* 140v [5 r.], 141 [2 r.], 190, Aaa3v; *WujJud* 238; *BudNT* 1. *Tim* 1/4, 2. *Tim* 2/22; *CzechRozm* 38, 98v, 196v, 197v, 199v; *ModrzBaz* 53v; *KochOdpr* C3v; *SkarŻyw* 16, 57, 185, 193, 306 (8); *ArtKanc* E8, L5v, 016; *GrabowSet* P2v; *LatHar* +++v, 70, 165, 182, 264 (6); *KołakSzczęśl* B2; *WujNT* *Matth* 5/8, 1. *Tim* 1/5, 2. *Tim* 2/22; *SiebRozmyśl* E3v, [M]; Po rozumieniu pińmá modlitwy y czyłtego fercá potrzebá. *SkarKaz* 82b *marg*, 82a. *Cf* *Zwrot*.

»czyste sumnienie« [szyk 17 : 3] (25): *OpecŻyw* [192]; *SeklKat* N2; *HistAl* E2v; A będę ławil imyę twe s czyłłwym łumnyenim *LubPs* bb4v, B6 *marg*, Ev *marg*, aa4v [2 r.], bb3v, bb4; *BibRadz I* 346 *arg*, 386b *marg*; *GórnDworz* Aa7; *HistRzym* [89]; *KuczbKat* 110; *RejZwierc* 168; *CzechRozm* 111v; *KochPs* 6; Ia/ pánie/ niechay miełzka w tym gniaździe oyczyłtém/ A ty mię zdrowiem opátrż/ y łumnieniem czyłtém. *KochFr* 112; *Phil* L; *LatHar* 198, 403, 599; *WujNT* 1. *Tim* 3/9, 2. *Tim* 1/3.

peryfr. »naczyłszy syn« = *Chrystus* (1): *marya włzelkyey łzwyatołzczy y łalky wzyuoczye yełcze* bądąc yełth napelnyona aby znaczyłthłzey matky naczyłłszy narodzył by łyá łyn *PatKaz I* 10v.

»czysty umysł« [szyk 3 : 3] (6): Dáy mi [...] ku tobie ienżes łám iełt prawdziwá mądrołtż s czyłłwym vmyłlem przyłłż *OpecŻyw* [123]; *RejPs* 47; *RejKup* cc2v; *KrowObr* 41v; *Mącz* 494a; *CzechEp* 133.

»czysty wzrok« (1): iá pátrżę ná twárz niewiałł/ ale wtym łzkody żadnej dułżnej nieczuię. bo z łalki Bożey czyłłtem wzrokiem to czynię. *SkarŻyw* 292.

»czysty żywot« [szyk 9 : 1] (40): *OpecŻyw* 190v; *HistAl* I5; *KrowObr* 232; *HistRzym* 7, 72v; *CzechRozm* 108; czyłłty żywot wiodący/ łá Aniołowie chodzący po ziemi *SkarŻyw* 279, 243, 374; *GrabowSet* Xv.

Szeregi: »bezpieczny, czysty, a od wszego wolny« (1): A czemuż then poćciwy máiácz łumnienie bełpieczne/ czyłłthe/ á od włżego wolne/ [...] á czemużby łie tey bełłtiey [...] łękáć miał? *RejZwierc* 168.

»czysty a chędogi« (1): Serce [...] áby było czyłłte á chędogie we włzyłłkich rozmyłłlech niepotrzebnych łwiátá tego *RejZwierc* 140v.

»cichy, czysty« (1): Rozwiázawłłły grzechy iłłłtę/ Vczyłłn nas ciché czyłłte. *OpecŻyw* 190v.

»czysty i na(j)czystszy« (6): a przeto [*Maryja*] czyłłta y naczyłłłłża łyá począła *PatKaz II* 70v, 40v [2 r.], 70v, 73 [2 r.].

»czysty a (i) niepokalany« (6): *PatKaz I* 18; *Nabożeńłtwo* czyłłte y niepokaláne v Bogá y Oyca to iełłt/ łieroty y wdowy w ich vciłłkach náwiedzác. *KuczbKat* 300; *WujJud* 237v; *SkarŻyw* [237]; *LatHar* 264; *SiebRozmyśl* E3v.

»czysty i (a) niewinny« [szyk 4 : 3] (7): *PatKaz II* 66 [2 r.], 79v, 81v [2 r.]; mój namilfzy Pánie Iezu [...] wczynże mię też czyftą a niewinną/ kiedy przed fropi twóy fład ftánę *SiebRozmysl* C2, G4.

»czysty i niezmazany (a. niepomazany) (grzechami)« (3): *KrowObr* 62v; Náoftatek/ kładą mu [dziecku] na głowę biały czepek [...] iżby czyfte y niezmázane grzechami przyść ná Sąd Boży mogło. *KarnNap* Cv; *SkarŻyw* 112.

»czysty, poczęty przez grzechu« (1): on wfzytko moczen gdyfzczy yau{e} yadamouy dal czyft[a] począ{cze} przełz grzechu *PatKaz II* 73.

»czysty a powściągliwy« (1): żeby y w fercu y w myśli czyści á powściągliwi byli *WujJudConf* 209.

»praw i czysty« [szyk 2 : 1] (3): *BudBib Prov* 20/11; A iellim ielt praw/ y przed tobą czyfty/ Ofądź mię wedla niewinności moiey. *KochPs* 10, 76.

»szlachetny a czysty« (1): która [*Asenech*] myała tak ferce flachetne a tzyfte/ yz gardzýła wfzelkym obcowaniem mezkim *HistJóz* B3.

»szczyry i (a) czysty« (3): Alexander nie zálmucíl fie dla tego/ ábowiem dufál w fzczyre á czyfte famnienie Filipowc *HistAl* E2v; *SkarŻyw* 570; *CzechEp* 244.

»święty, (i, a, ani) czysty« [szyk 16 : 8] (24): *PatKaz II* 19v, 20v, 21v, 26, 37 (7); *PatKaz III* 144; *GliczKsiąż* Bv; Tu mámy náukę iáko fie Pan brzydzi plugáfthwem á nieczyftością dufną/ á iáko on fam ielt czyftym y świętym *BibRadz* I 113v *marg*, 113v *marg*; *GrzegŚm* 55; *RejPosWstaw* [110³]; *SkarŻyw* 80, [237], 374; *WerKaz* 283 [2 r.]; *ArtKanc* B4 [3 r.], B4v [2 r.]; *WujNT* 596.

»czysty, (i, a) uczciwy (a. uczliwy)« [szyk 2 : 2] (3:1): TEn kamień [...] Ządze cielefney powciąga, Y też czyni człowieka być czyftym y wczliwym *FalZioł* IV 57c; *GliczKsiąż* K6; *KarnNap* F3; *WujNT* 1.Tim 3/2.

»(trzeźwi,) czysty a (i) wstydlivy« [szyk 1 : 1] (2): gładká żoná yeft grob pobyelony/ yeftli práwi nye byłaby trzeźwya/ czyfta/ á wtydliwa. *GliczKsiąż* P7v; *SkarKazSej* 661a.

»czysty a zacny« (1): Owa táki koždy ktory fie domá s fwym Pedágozgyem fchowa/ á w yákyey Akadémiey kedy czyści á zacni ludzyc y ftudenci myęłzkáya nie przebędzyc. Podobyen yeft Zołfiowi *GliczKsiąż* K6.

W przen (12) : KOrmorowfcy na Słáku/ to też gniazdo czyfte *RejZwierz* 63v, 72v, 88v; *OrzQuin* F; Pięknie kaźdego/ Znać cnotliwego. Iáko Paw kroćzy/ Kto ma czyfte oczy. *RejZwierz* 239; *SkarŻyw* 2, 120; *ArtKanc* V2v; *GrabowSet* O3v, P3; *SzarzRyt* Dv.

Wyrażenia: »łożnica czysta« = *niebo, raj* (1): To wiará moiá/ ifz mię wprawdzi Pan moy do łożnice czyftey swoiey/ y Ráiu rofkofzy swoich. *SkarŻyw* 125.

α. *W funkcji rzeczownika* (11) : *TarDuch* E2v; *SeklKat* V2v; *KromRozm I* M2; *KromRozm II* x2; *KrowObr* 99v; *WujJud* 197v; *WujJudConf* 197v; *ArtKanc* O16; bądź czyfta z czyftym/ święta z świętym. *LatHar* 279; Wfzytkoć czyfte czyftym [*Omnia munda mundis*] *WujNT* Tit 1/15, s. 744.

a. *Dziewiczy, niewinny, wstydlivy, skromny; bez zmazy, niepokalany, nienaruszony płciowo; całkowicie wstrzemięźliwy pod względem płciowym; castus* *Mącz, Calag, Calep, Cn; immaculatus, incontaminatus, pudificus* *Mącz; pudicus* *Calag; integer* *Cn* (175) : *FalZioł* I 16d, V 47v; *LibMal* 1544/84v; *GlabGad* P6; O wćiwym rodzeniu y niafláchetnym/ [...] O Iáko piękne ielt czyfte rodzenie/ z iálnością [*o quam pulchra est casta generatio cum claritate*]? *Leop Sap* 4/1, *Iudilh* 12/9;

Pudificus, Czyfity/ Czyfiość chowáyacy/ Też wftidliwy Obyczáyny. *Mącz* 329c, 40c; *Calag* 307a; *SkarŻyw* 162, [236], 298; *Calep* 170b; *LatHar* 150.

Wyrażenia: »Bogarodzica czysta« (1): Zá modlitwą pánny tey która ciebie porodziłá/ Bogárodzice záwždy czyfitey Máryey/ [...] záchoway nas. *SkarŻyw* 92.

»czyste ciało« (7): *OpecŻyw* 5; nyeftworzył pan bog czyfthfzego czyala yako czyalo dzyeuycze maryey wzyuoczye ízwyathey anny poczâte *PatKaz II* 71, 46v; *SkarŻyw* 69, 152, 341, 362.

»czysta oblubieńca« (a. oblubienica) [szyk 2 : 1] (3): y był kościół Boży kwitnący iáko czyfíta oblubieńca *SkarŻyw* 511, 70; *ArtKanc* O16v.

»panic czysty« [szyk 2 : 4] (3): *OpecŻyw* 48; á Potym krol Farao tę pannę tzyftá tzyftemu pánicowi Iozefowi dał zá żone *HistJóz* C; *ArtKanc* O16.

»panna (a. panienska), dziewica czysta (a. najczystsza)« [szyk 79 : 42] (109 : 12): *OpecŻyw* 6, 6v [2 r.], 13, 17, 17v (21); *PatKaz I* 1, 18; chczeft lafky bofkyey doftápycz uczyekay íyá do panny czyfitey pokornym íerczem *PatKaz II* 49v, 19, 21v, 30v, 31, 31v (26); *HistJóz* B4, C; *WróbŻoít* 9; *SeklWyzn* F; *LibMal* 1544/84, 84v, 89 [3 r.]; *RejKup* f4v; *KromRozm I* K3v; ciało człowieczeńskie s czyfityi panny [Jezus] przyiáł *MurzHist* F; *LubPs* Z3; *BielKron* 132v, 138, 165; *RejPos* 271, 342v; *BialKat* 231; *WujJud* 143v; *BialKaz* G4; *CzechRozm* 129v; *SkarJedn* 134; ktory [Chrystus] íię wniebie/ rodzi bez mátki/ y náziemi íię z czyfitey dziewice vrodził bez Oycá. *SkarŻyw* 67, 68, 172, 173, 241 (11); *CzechEp* 38; *NiemObr* 92, 142; *ReszPrz* 22, 25; *WSzedł* [Gabryjel] ku pánnie czyfitey/ mowiac rzeczy ífte *ArtKanc* A7V, A11v, A14, A19, B4 [3 r.], B4v [2 r.] (21); *GrabowSet* O3, P, Pv; *LatHar* 85, 87, 102, 155, 233 (7); *WujNT* 4; *SkarKaz* 276b.

teol. »poczęcie najczystsze« (1): y íprauoval duch ízwyaty tą mylą panną ku poczáczu nayczyfthfzemu y nayílodfchemu [...] íyna bozego *PatKaz II* 48v.

»stan czysty« [szyk 2 : 1] (3): ále iednę ktemu przywiodł [św. Tomasz]/ ífz światem wzgárdziwfzy Mniízką zoftálá/ y [...] w czyfitym ítanie [...] żywotá Potym dokonałá. *SkarŻyw* 200, 180, 243.

»czysty żywot« [szyk 7 : 2] (9): Iozeph S. czyfity żywot wiodł afz do śmierci. *SkarŻyw* 241 *marg*, 20, 192 [2 r.], [236], 242, 580 (8); *WujNT* 797.

Szeregi: »czysty i błogosławiony« (1): nadeń [nad Boga] ijnego męża nigdy niehcę poznatz/ ale íie íemu czyfíta ij błogofławioná zawždy hcę chowatz *OpecŻyw* 3.

»czysty a cnotliwy« (1): yeft yeden z Aten Tellus/ ktory będąc mężem dobrym/ íyny myał bárzo czyfíte á cnotliwe. *GliczKsiąż* Fv.

»czysty, (i) przez grzechu« (2): czyfíta y przefz grzetá panua [!] ma bycz boza rodzycza *PatKaz II* 67, 36.

»czysty a niepokalany« (3): *OpecŻyw* 184v; *LatHar* 155; A iákoś zoftálá czyfíta á niepokalaná dziewczicá ták przed porodzeniem/ iáko przy porodzeniu *SiebRozmysł* G4.

»czysty i nieporuszony« (1): Kryftus íyn boży s czyfíte ij nie poruífsoné matki vrodziwfly íie krol krolow *OpecŻyw* 91v.

»czysty i powściągliwy« (1): Nie nárzekay czyfity y powściągliwy ítanie/ ífz potomftwá cieiefnego niemálz. *SkarŻyw* 180.

»czysty i święty« (1): Tego dla twęgo małżeństwa jest doświolen [św. Jozef]/ a ciebie [...] zawżdi będzie chowatz iako czystą i świętą dziewicę. *OpecŻyw* 6v.

W przen (6) :

Wyrażenie: »czysta dziewica (a. dziewczeczka), panna (a. panienska)« [szyk 3 : 3] (3 : 3): *SeklWyzn* a4; Poślubiłem was iednemu mężowi/ abyście sie okazali dziewicą tżyftą Pánu Kryftułowi. *KrowObr* 148, 229; *RejAp* 141; *RejZwierc* 164; *WujNT* 2.Cor 11/2.

α. *W funkcji rzeczownika* (1) : Boć też ma dyabeł ćiche y pokorne: ma czyfće/ y iálmużniki y poftow pilnujące *CzechEp* 38.

6. *Bez skazy rytualnej, oczyszczony, dozwolony (o czystości rytualnej opartej na przepisach prawa Starego Testamentu)* (75) : *SeklKat* V2v; *KromRozm I* M2; *KromRozm II* x2; *KrowObr* 99v [3 r.]; Iesli że ofiára ie⁸⁰ będzie Zupelna á z ftádá/ tedy fámcá czyfće⁸⁰ bez wśfelkiey zmázy będzie offiárowa[ł] v drzwi Przybytku świádectwá *Leop Lev* 1/3; Nieináczy ći gdy kto wnidzie do niewiáfty bliźniego fwego/ czyftym niebędzie [*non erit mundus*] gdy sie iey dotknie. *Leop Prov* 6/29, 1.*Tim* 2/8; *BibRadz I* 4v *marg*, *Lev* 11/37, 14/53, 56, *Rom* 14/20; Ani tłuftości áni krwi nie iedzcie okrom rybiey/ ani tłuftości dobytká czyftego nie ofiárneho *BielKron* 36v, 36v [2 r.], 37; *BialKat* 171; Acźci wśyftkie rzeczy fá czyfće/ ále ten grzełzy/ ktory ich z pogorłzeniem pożywa. *WujJud* 196v, 197v [2 r.], 234; *WujJudConf* 197v; *BudBib Num* 18/11, 13; *BialKaz* B3v; *SkarŻyw* 141; Choćia tak teraz/ iáko y ná on čás wśyftkie pokármy były czyfće/ y nie mogły człowieká pokálác. *WujNT* 151; Náđ to/ ácz wiernym Kátholikom/ y mięfo y iáyćá/ y mleczno iest czyfće/ y przeto go czáłow fwyh pożywáią *WujNT* s. 744, *Luc* 11/41, *Rom* 15/20, s. 570 *marg*, *Tit* 1/15 [2 r.] (11).

Wyrażenia: »czyste miejsce« [szyk 1 : 1] (2): *BielKron* 38; Zás mołtek obrácánia/ y łopátkę podnołzenia iesć będziećie ná mieyfcu czyftym [*in loco mundissimo*] / ty y fynowie twoi *BudBib Lev* 10/14.

»ptak czysty« (6): *Leop Gen* 8/20; *BibRadz Gen* 8/18; Noe [...] wczynił ofiárę z dobytká wśyftkiego/ tákięz s ptakow czyftych *BielKron* 5v; *BudBib I* 59v *marg*, *Lev* 14/4; *SkarŻyw* 270.

»zwierzę czyste« [szyk 40 : 2] (42): *FalZioł IV* 2a; *KromRozm III* C7v; *Leop Gen* 7/8; Ty fá źwierzętá czyfće/ ktore zakon opowieda czyftymi być. *BibRadz I* 4v *marg*, *Gen* 7/2, 8, 8/19; Weźmi każdy z was gołpodarz źwierzę czyfće/ oliárucyćie Phále *BielKron* 30, 4v; *WujJud* 130v; *SkarŻyw* 270; *WujNT* 440.

Szeregi: »chędogi, czysty« (1): Iest też to zwierzę według fthare⁸⁰ zakonu chędogie/ czyfće *FalZioł IV* 2a.

»czysty i nieczysty« [szyk 5 : 2] (7): *KromRozm III* C7v; *Leop Gen* 7/8; *BibRadz Gen* 7/8; Co sie y w onym korabiu Noego pokazáło/ w ktorym y czyfće y nieczyfće źwierzętá były. *WujJud* 130v; *BudBib Deut* 12/15, 22; *WujNT* 440.

α. *W funkcji rzeczownika* (7) : bo thak rzek [!] iob [...] kto może [z nye]czyftego uczynycz czyfth{czem} *PatKaz I* 3v, 17v.

Szeregi: »czysty, (a, i) nieczysty« (5): *KromRozm III* K4; *BibRadz Lev* 11/47; *BielKron* 36v; *NiemObr* 68; Bo to przykazánie iest wieczne po narodźiech wálzyeh/ abyście vmieli rozeznác miedzy świętym á nie świętym/ miedzy czyftym á nieczyftym *WerGość* 258.

a. Oczyszczony po trądzie (7) : znak iest że to trąd [...] przetoż też ma być [szata] łpalona. A iestliby przełtał/ wpierte ią po wtore w wodzie/ y będzie czyłta [et munda erunt]. *Leop Lev* 13/59, *Lev* 13/59; *BibRadz Lev* 14/48, 15/8, 13; A oczyszćiony wymyie łzaty łwoie/ [...] y wymyie łię w wodzie y będzie czyłty [et lavabit se in aquisf et purificabit se] *BudBib Lev* 14/8, *Lev* 14/9.

7. Posiadający zaletę stosowną dla danego przedmiotu; dobry, piękny, przyjemny; bogaty, obfity; doskonały, wyborny, trafny, słuszny, doniosły, ważny; wesóły, pogodny; swobodny, śmiały; smaczny, pożywny; chętny, odpowiedni (do czego), skuteczny, stosowny, niezawodny, dogodny; appositus, blandus, bonus, decorus, diligens, egregius, generosus, habilis, hilarus, iucundus, liberalis, maturus, opportunus, sagax, scitus, vegetus *Mącz* (150) : [mysz] Połádzilá iá [żabę] w łzpiżárni/ Gdzie było dołyc czyłtych karmi. *BierEz* G4v, Ov; *PatKaz III* 119; wpołrod onych pałacow był tzyłty ogrod *HistJóz* B3v; A na wklázenie iadowite iest [żółć kozłowa] iako drijakiew naczyłtłza. *FalZioł* IV 11a, II 23v, IV 20b, 47c, V 38v, [53]; *March*² Dv; *BierRozm* 6; *RejKup* v2, bb3v; *MurzHist* N4; Y v nas miedzy ludzmi iest na tę rzecz czyłta powiesć/ gdi włpomináią wychowánie dobre *GliczKsiąż* A3, E7; Szuby ná nich ze złótem SoboloWe czyłte *RejWiz* 26v, 131v, 146v; *BielKron* 283; Egregius, Niepołpolity/ czyłty/ wyborny. *Mącz* 149d; Opportunissima urbs exercitui, Czifte álbo bárzo potemne miáłto ku położeniu woyská. *Mącz* 266b, 151b, 184c, 191a, 210c, 211c (10); miałci ífcie ták rzec: Iam iest Bog Ociec łam/ [...] Czyłteyći tu rzeczy przepomniałby. *SarnUzn* D4v; Ífcie że iest czyłtha/ á rozumu byłtrego/ zabáwá *GórnDworz* M5, P4, R5; *RejZwierc* 16, 26v, 63v; *PaprPan* Z4; *KochFr* 60, 79; *PudłFr* 4, 38, 56; *ArtKanc* M16v; *GrabowSet* S2v; *WyprPl* A3v.

czysty czym (1): ták y o dworzech łtárych mowią/ [...] nierowno czyłtłze mnołtwem ołobnych ludzi być/ niż the dzifiefłze *GórnDworz* Hv.

Zwroty: »czystej myłłi być« (1): Musice vivere, Cziftey myłłi záwłze być. *Mącz* 238c.

»czystego serca być« [szyk zmienny] (3): Adest ei animus, Cziftego yełt łercá. *Mącz* 429d, 350c, 495d.

»czystego umyłłu być« (1): Animo vacare, Czyłtego łwiebodnego vmyłłu być. *Mącz* 472a.

Wyrażenia: »czysty byt« = **dobrobyt** (1): wilk ku płu rzecze/ Małz czyłty byt ná tym łwiećie *BierEz* Rv.

»czysty dowcip« (1): Puer bonae indolis, Dziećię czyłtego dołćipu/ też wychowánia. *Mącz* 168d.

»czysty łowca« (1): sagax canis, Czifly łowcá/ ktory bieży ná ptaká yáko łtrzelil. *Mącz* 364a.

»czyste miejsce« (2): a Iozef oycu y bracyeý dał ymyenie weipcye na tzyłtem miełcu iako przikazał Farao *HistJóz* E2v, E2v.

»czysta myłł« (1) Hilarus, Wełoły/ czyłtey myłły. *Mącz* 156a, 10c, 182d. Cf »czystej myłłi być«.

»czystej osoby« = **urodziwy** (1): Decorus, Piękny/ Wdzyęcny/ cziftey ołoby/ Urodżywy *Mącz* 79d.

»czysty rząd, porządek« (2 : 1): *KłosAlg* Av; Constituta praeclarissime Respub. dilabitur, W czyłtym rzádzie połtánowiona Rzeczpołpolita yułz łie rozłata. *Mącz* 413b; Abowiem pátrż kiedy kogo wedle łwiátá chwałá iż czyłty pan/ czyłty porządek około niego/ czeládzi dołyc/ koni dołyc/ ná łtole pyłźnie *RejZwierc* 115.

»czysta rzecz« [o wypowiedziach ustnych lub pisemnych – przemówieniach, dziełach literackich itp.] (6): inżę národy/ śwęmi ięzyki/ czyłtych a powážnych i zbawięnych rzeczy/ dofyć popifali *MurzHist* A2v; *OrzRozm* K3v; Záprawdę niemiáláby łie tá ták czyłtha rzecz páná Krifkiego przeriwác *GórnDworz* E4, li8v; *RejPos* 64v; Słyżąc to lud/ koždy rzekł/ czyłtą rzecz záłożył/ Ten to Prorok Heliafz/ którą tu przełożył. *HistHel* C.

»czyste serce« (17): Magnanimus, Wyłokiey myfli czyłtego łercá. *Mącz* 10b; Animus ingens, Czyłte/ łmiáłe łerce. *Mącz* 170b, 134d, 143d, 204d [2 r.], 210c, 304b (14). Cf »czystego serca być«.

»czysty umysł« (2): Mens vegeta, Czyłty ochotny vmysł. *Mącz* 477a. Cf »czystego umysłu być«.

Szeregi: »mężny, (a, i) czysty (a. czystego serca)« [szyk 2 : 4] (3): Magnus animus et erectus, Cziłte łerce y mężne. *Mącz* 350c, 134d, 299c.

»czysty i miły« (1): wiele pánienek názbierawłzy [św. Rupert]/ czyłtą znich y Bogu miłą łłufzbę y włtáwiczne modlitwy ná požytki zbáwienne ludzkie wczynił *SkarŻyw* 231.

»czysty, ochotny, wesoły« (1): Vigere animo, Cziłtego ochotnego wcołego łercá być. *Mącz* 495d.

»czysty, śmiały« (1): Rex generosus, Czyłtego łercá łmiałego. *Mącz* 143d.

»czysty, świebodny« (1): *Mącz* 472a cf »czystego umysłu być«.

»czysty, (i) wdzięczny« (2): *Mącz* 368a; y czynił naprzod Aaron ony pierwłze ofiáry od Bogá rołkazáne/ wbydle/ y rozlaniu krwi/ który ogniem na czyłtą y wdzięczną wo mość Bogu łpalić miał. *SkarŻyw* 491.

Iron. (4): Obrzezáne włzu miáłto włoów czyłty frymárk *GroicPorz* kkv *marg*; Czyłta to będzie Krolewłka chwałá/ iefli go Antykryłt koronował/ a iefliże báłwochwálcá Polakom Krolá dał *OrzRozm* K2v; lecz łię znáczy z tego Ze ten Bog twoy ma w łobie y Oycá y Syná Y teź Ducha łwiętego? To czyłta nowiná. *GrzegRóżn* N.

Fraza: »to czysta« = a to dobre sobie, a to doskonale (1): [odpowiedziáł na to pan Kostka] Bá tho czyłta/ męłzczyzنام niechay będzie włzytko czynić wolno/ a wy biáległowy łwięćiczámi bądźcie *GórnDworz* Z7v.

W przen (7) : Páłterze łá/ kthorzy nád trzodą Páółką tziuiá/ y tziłtym pokármem łłowá Bożego/ Owietzki Páná Kryłtułowe karmiá *KrowObr* 4; *RejWiz* 150v, 171; Rzekł/ ktoby chciał rozum łkryć/ by go nie łzukano/ Czyłtą łkrzynkę s tego łbá na to wdziáłano. *RejFig* Dd3v; *RejZwierz* 117v; Włtay gwiazdo morłka/ Wierna Mátko Bołka: Pánno wiekuiłta/ Bramo rayłka czyłta. *LatHar* 405; *SkarKaz* 458b.

a. *Mężny, śmiały, dzielny, odważny, waleczny; wielki, wspaniały, możny; powážny; wzorowy, doskonały, niepospolity; zdatny, zdolny (o ludziach); animosus, diligens, egregius, magnanimus, masculus, scitus* *Mącz* (52) : Diligentissimus rei familiaris, Cziłty gołpodarz. *Mącz* 187d; v inych dworow/ im ktho naywłzethecznieyłzy/ tym łie ma/ zá nayczyłtłzego Dworzániná *GórnDworz* C7, N7; To wnet włzyłcy chwałá/ [...] iz czyłty káznodzyeíá/ á teraz tám práwie w cel vgodził. *RejPos* 252; *KochFr* 27.

czysty do czego (1): wyciągnác łie może na dwákróć łto tyłięcy wybrańców/ y ludzi do boiu czyłtych/ z których wáłzá Kró: M. koždy rotę/ łtáwíc bełpiecznie moželz *OrzJan* 123.

Wyrażenia: »czysty chłop (a. chłopeczek)« [szyk 4 : 3] (7): SZkodá tych czyfitych chłopow że nam zyáłowieli *PaprPan* E2v; BlizyeniŃcy Zderkowie. [...] Y tych ínadź dla ochoty Zderkámí názwáli/ Bo czyfíci chłopeczkowie chociaŃci to máli *PaprPan* L3, G, X2, Ff2; *StryjKron* 205; *PaprUp* L3v.

»czysty(-Ńci) człowiek, ludzie« (4 : 4): *GliczKsiąź* B5, H4; *RejFig* Dd6v; NiepoŃpolity/ czyfity/ wyborny. Egegius [!] homo, Czyfity człowiek. *Mącz* 149d, 372c; v żadnego KrzeŃŃiáńŃkiego Krolá/ ták wiele czyfitych ludzi na kupie nie naydzie/ á kthorzy by/ mimo RicerŃkie główné rzemięfío/ ták ćwiczeni w rozmaitych rzeczach byli *GórnDworz* C7, N7, Q4v.

»mąż czysty« [szyk 5 : 3] (8): A Slachta íe rycerŃkim rzemięfíem bawiá. [...] Bo to iakoby ízkoá młodych ludzi byá/ Skąd męžow czyfitych/ potym wychodzió íiá. *KochSat* A2v; *GórnDworz* Q6v [2 r.]; *BielSpr* b2v; *MycPrz* I C4v; *BielSen* 18; Męžowie oni czyfíci práwie zniewieŃcieli *BielRozm* 3; *OrzJan* 87.

»czysty pachołek, junak« (8 : 1): *MiechGlab* 29; *GórnDworz* E8v, M5v, M7v, N2, O3v; Y owfzem tego czyfitym páchołkiem zowá kto íe nawięcey w ty opilŃtwá a w ty wfzeteczeńŃtwá nabefŃieczniey wdawa. *RejZwierc* 34v, 260; *ZbylPrz* B4.

»czysty pan« (3): *RejKup* aa2v; To teź wierz mi czyfity pan/ á z niepłochá głowá. *RejWiz* 168v; *RejZwierc* 115.

»czysty towarzysz« (2): *RejWiz* 93; íź máíá íobie owo zá wielká rzecz/ kiedy o kim íeft tá fławá/ íź czyfity towarzysz *GórnDworz* N2v.

»czysty rycerz, żołnierz« [szyk 3 : 1] (2 : 2): *RejRozm* 397; *GliczKsiąź* B6v; Znacie w.m. wfzyficy íednego czyfitego żołnierzá/ y męžá doŃwiádczonego *GórnDworz* N4v; *OrzJan* 117.

Szeregi: »czysty, hojny« (1): íefli przeto áby cie czyfitym hojnym zwano/ Pátrźze by potym więcey s ciebie íe nie Ńmiano. *RejWiz* 18v.

»czysty, poważny« (1): A prawdá że to czyfíta poważna oŃobá. *RejWiz* 166v.

»prawy, czysty« (1): Także y ty chcefzli być fláchćić práwy czyfity/ Nie bądźże íáko kámień z wirzchu pozłóciŃty. *RejWiz* 101.

»czysty a uczony« (1): co lepyey yeft/ proŃtym być/ czyli czyfitem á vczonem człowyekyem *GliczKsiąź* H4.

»czysty i wyborny« (1): Przy dworze chłopyec then yeft naczyfíŃŃy y nawybornyeyíŃŃy/ kthoremu trzy íwyáty złóŃ wyrządzić *GliczKsiąź* H6v.

W przén (1) : po dzis dzyeń [to] yeft zá Pretwicá/ Kfiąźęcyá WíŃnyowyecykyego/ Prokopá/ y ínfŃych dofić záprawdę czyfitych á známyenitych Herkulefów *GliczKsiąź* K7v.

8. n-pers (2) :

Zestawienie: »Bolesław Czysty« = *Bolesław Wstydlivy* (2): Aże theź y Bolesław przezwíŃkiem czyfity/ kxiąźę KrakowŃkie j SandomierzŃkie z mathká KrzemíŃlawá y z żoná Kingá na pierwey do węgier na zamek Xieniny [...] wfłápił. *MiechGlab* 8, *6v.

*** *Bez wystarczajácego kontekstu* (6) : Illibatus, Niepokááni/ Czyfity *Mącz* 192b; Syncerus, Sczyri/ Práwy/ Czyfity/ Nieprzipráwny NieffálŃzowány/ Zupełny *Mącz* 437a, 165b, 332c; *Calep* 109a, 504a.

II. Wyrażenie przyimkowe w funkcji przysłówka: »do czysta« = zupełnie, całkowicie, do cna, bez reszty; *prorsus Calag* (6) : Y obrocę rękę śwą ktobie/y wypalę do czyfta żużelicę twoię [*et excoquam ad purum scoriam tuam*] *Leop Is* 1/25; *Calag* 231b; Nieprzyjaciele twoi [...] do czysta zniśczeją. *KochPs* 96, 121; *KochJez* B2v; Wynińczyłeś do czyftá fáydak pełnołtrzały. *KochMuz* 26.

Synonimy: **I.1.** biały, chędogi, ochędożny, przezroczysty; **2.** kryształowy, przezroczysty; **4.** nienaruszony, niepokalany, pewny, prawdziwy, słuszny, szczery, zdrow; **5.** cny, niedotknięty, niegamratliwy, nienaruszony, niepokalany, niepomazany, niewinny, obyczajny, powściągliwy, szlachetny, wstydlivy; **a.** błogosławiony, bezgrzeszny, chędożny, cnotliwy, cny, niepokalany, nieporuszony, obyczajny, powściągliwy, święty, wstydlivy; **7.** mężny, niepospolity, piękny, pogodny, potemny, śmiały, świebodny, urodziwy, wdzięczny, wesoly, wyborny; **a.** hojny, niepospolity, poważny, prawy, wyborny.

Cf **NIECZYSTY**

BZ